

Heeft het BW een politieke kleur?

Een kwantitatief onderzoek naar politieke kleuring van BW-wetgeving sinds 1992.

C.K.F. de Jongste & W.H. van Boom

Gepubliceerd in: Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht 2014/2, p. 37-47

Samenvatting

Van veel wetgeving kan men zeggen dat deze door politieke ideologie is ingegeven, maar van het Burgerlijk Wetboek hoort men dat toch zelden. Is dat terecht? In deze bijdrage wordt onderzocht of wijzigingen van het BW sinds 1992 in verband te brengen zijn met de politieke kleur van het indienende kabinet. Als dat inderdaad mogelijk is, is het BW misschien minder technisch-juridisch van aard dan soms wordt gedacht. Maar hoe valt politieke kleur van privaatrechtelijke wetgeving te meten? In deze bijdrage wordt een veelbelovende manier voor meting geïntroduceerd, die tot de conclusie leidt dat de onderzochte wijzigingen van het BW inderdaad een politieke kleur hebben.

Does the Dutch Civil Code carry political colours? - A quantitative analysis of political ideology in Dutch Civil Code amendments since 1992

C.K.F. de Jongste & W.H. van Boom

Published in: Dutch Journal of Civil Law (NTBR) 2014 issue 2, p. 37-47

Summary

With many products of the legislative process, one can easily identify the political ideology underlying the substantive policies contained in those vehicles for societal change. The Dutch Civil Code is not one of these. In fact, the 1992 Civil Code was commonly considered to be a technical recodification of private law rather than a vehicle for societal change. But how true is that of changes and amendments of the Code since its promulgation in 1992? In this contribution, we seek to find whether there is a relationship between political colours of governing coalitions and the ideological colour of the legislative bills concerning the Code introduced into Dutch Parliament. After a review of the literature, we introduce our methodology of 'crowd sourced coding' of legislative amendments. We show how 'crowd sourced coding' of stylized vignettes by lawyers and law students can be used as an efficient tool for the purpose of coding parliamentary Bills. We find that legislative amendments of the Civil Code since 1992 actually do carry political colours, thus refuting any existing imagery of Civil Codes as being purely technical in character.

1.	Inleiding	3
2.	Politieke ideologie en privaatrecht	4
3.	'Kleurcodes' voor de politieke dimensie van privaatrecht.....	7
3.1.	Twee gangbare schalen	7
3.2.	Tekst coderen: direct of indirect	8
4.	Opzet, methode, uitvoering	9
4.1.	Algemeen.....	9
4.2.	Twee schalen, directe methode	10
4.3.	Selectie en vignetvorm	11
4.4.	Codering	12
4.5.	Kleur van de indienende coalities	13
5.	Resultaten	15
5.1.	Algemene bevindingen.....	15
5.2.	Een duidelijk verschil tussen wetsvoorstellen.....	15
5.3.	Aanwijzingen voor kleuring	17
6.	Discussie	19
6.1.	Discussie van de bevindingen.....	19
6.2.	Afsluiting.....	20
Annex.....		21
A I -	Codering via internet.....	21
A II -	Indeling politieke partijen	24
A III -	Overzicht toegewezen score per wetsvoorstel.....	25
A IV -	Outputtabellen niet-hiërarchische multilevel regressieanalyse.....	27

Heeft het BW een politieke kleur?

Een kwantitatief onderzoek naar politieke kleuring van BW-wetgeving sinds 1992.

C.K.F. de Jongste & W.H. van Boom*

1. Inleiding

Heeft het BW een politiek kleurtje? Menig civilist zal de wenkbrauwen fronsen bij die vraag. Was het BW niet een technisch-juridisch wetboek dat vooral definieert, systematiseert en door middel van de gelaagde structuur leuke breinbrekers voor examenvragen levert?¹ Of kan men aan het BW toch de politieke kleur van de wetgever zien? Deze vraag, die centraal staat in deze bijdrage, roept de methodologische vervolgvraag op hoe men de politieke 'kleur' van een privaatrechtelijke wet kan meten. Beide vragen komen hierna aan de orde. Deze bijdrage beoogt dus niet alleen een antwoord te formuleren op de inhoudelijke vraag of privaatrechtelijke wetgeving 'kleur' bekennt maar wil ook een bijdrage leveren aan de kwantitatieve methode van bestudering van het privaatrechtelijke wetgeving.

Er zijn uiteraard tal van manieren om wetgeving te bestuderen. Men kan wetgeving bijvoorbeeld zien als het product van een afweging vanuit algemene gezichtspunten, als een vehikel om bepaalde beleidsdoelen te bereiken, als het resultaat van een maatschappelijk debat of een belangenstrijd gevoerd in een parlementaire context.² Op een andere manier bezien is (formele) wetgeving vooral het resultaat van een samenspel van regering en parlement, waarbij de regering veelal als initiator en motor optreedt om beleidsdoelen te realiseren.

De hypothese over wetgeving die wij in deze bijdrage centraal stellen, is zeer eenvoudig. Wij veronderstellen dat wetgeving in formele zin en dus ook wijzigingen van het BW een weerspiegeling

---

* Christiaan de Jongste is advocaat bij Houthoff Buruma; Willem van Boom is hoogleraar privaatrecht aan de Erasmus School of Law, Rotterdam en Durham University, Engeland. De auteurs zijn veel dank verschuldigd aan prof. dr. ir. Vincent Buskens (Utrecht/Rotterdam) voor methodologische ondersteuning, aan dr. P. Mascini (Rotterdam) voor literatuursuggesties, aan prof. dr. G.J. Veerman voor opmerkingen, aan een anonieme reviewer voor commentaar en verbeteringsuggesties, en aan verschillende anonieme codeurs voor het broodnodige 'grondwerk'. Dit artikel bouwt voort op de afstudeerscriptie van de eerste auteur ('Privaatrecht langs de meetlat van politieke ideologie', die opgenomen is in de bundel 'Politiek Privaatrecht', Den Haag: BJu 2013). Sommige tekstdelen zijn ontleend aan genoemde boekbijdrage alsmede aan de inleiding (W.H. van Boom & S.D. Lindenbergh, 'Inleiding, rondleiding en doorgeleiding') in dezelfde bundel.

¹ Vgl. H. Drion, 'De vernieuwing van ons privaatrecht (RM Themis 1973, p. 97-99)', in: (red.), *Geschriften van H. Drion*, Deventer: Kluwer 1982, p. 397, die over privaatrecht spreekt als 'in hoofdzaak niet-politieke wetgeving'.

² Zie voor deze invalshoeken bijv. E.H.M. Hirsch Ballin, 'Architectuur van wetgeving', in: J.A.M.v. Angeren (red.), *Kracht van wet (Van Eijkeren-bundel)*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1984, p. 91-92; P. Eijlander en W. Voermans, *Wetgevingsleer*, Deventer: Tjeenk Willink 1999, p. 18; C.K. Haarhuis en E. Niemeijer, 'Wetten in werking. Over interventies, werking, effectiviteit en context', *Recht der Werkelijkheid* 2008, p. 12; G.-J. Veerman en R. Mulder, *Wetgeving met beleid - Bouwstenen voor een bruikbare wetgevingstheorie*, Den Haag: BJu 2010, p. 11; G.J. Veerman, *De wet als zinsbegoochelingstoestel. Over de kwaliteit van wetgeving (oratie Universiteit Maastricht)*, Maastricht 2004, p. 15; W.S.R. Stoter en N.J.H. Huls, *Wie draagvlak zoekt, regeldruk ontmoet. Een onderzoek naar de wijze waarop participatie van belanghebbenden in het wetgevingsproces leidt tot regeldruk (onderzoek in opdracht van het Ministerie van Justitie)*, Den Haag: WODC 2006, p. 13.

zijn van de politieke kleur van de desbetreffende regeringscoalitie.³ We negeren alle andere invloeden (zoals die van ambtenaren en lobbygroepen) en concentreren ons dus op het verband tussen coalitiekleur en wetgevingskleur. Natuurlijk zijn tal van nuanceringen en kanttekeningen denkbaar bij deze simpele hypothese. Zo is de weg naar het Staatsblad een doornig pad van afstemming, uitruil en compromisvorming. Bovendien moet de voorgenomen wet functioneren in een bestaande maatschappij en binnen een bestaand economisch en juridisch raamwerk. De ruimte voor 'kleuring' is dus verre van onbegrensd.⁴ Bovendien lijkt het privaatrecht sowieso niet bij uitstek het forum waar een openlijke strijd plaatsvindt tussen botsende politieke ideologieën. Van het BW wordt immers vaak gezegd dat het juridisch-technisch van aard is en dat lijkt te impliceren dat men in het BW niet snel ideologisch gedreven regelstelling zal aantreffen. Misschien is dat juist – maar dat zou nader onderzoek vergen – wat betreft de wetten die per 1 januari 1992 het nieuwe vermogensrechtelijke raamwerk van het BW na een langdurig, academisch getint en goeddeels op hercodificatie gericht wetgevingstraject invoerden, maar onze hypothese is daarom juist gericht op wetwijzigingen sinds 1992. Die wetten betreffen namelijk niet hercodificatie maar uitsluitend of voornamelijk inhoudelijke wijziging van het BW. Zodoende komen we tot de hypothese dat politieke coalitiekleur voorspellend is voor de kleur van de wetwijziging.

Zoals echter zal blijken, is het ook bij de bestudering van die wetten verre van eenvoudig om grip te krijgen op de materie. Het is dus de uitdaging om een 'zuinige' en accurate methode te gebruiken om het BW kleur te laten bekennen. We doen dat als volgt. Allereerst verkennen we het construct 'politieke ideologie' voor zover van belang voor het privaatrecht (§ 2) en bekijken we hoe in eerder onderzoek modellering en meting daarvan vorm kreeg (§ 3). Vervolgens introduceren wij ons eigen onderzoek. We beschrijven de opzet, de gehanteerde methode voor vaststelling van coalitiekleur en wetgevingskleur en de uitvoering van het onderzoek (§ 4). Na presentatie van de resultaten (§ 5) volgt afsluitend de discussie daarvan (§ 6). In de annex bij deze bijdrage, die online gepubliceerd is, zijn de voornaamste onderliggende data en databewerkingen weergegeven.

2. Politieke ideologie en privaatrecht

Politiek kan men zien als een proces van debat, belangenbotsing en compromisvorming dat zich volgens bepaalde spelregels afspeelt, dat uitkomsten (beleid) genereert met als doel maatschappelijke sturing of verandering. Idealiter vertaalt politiek zich in beleid – een min of meer coherent geheel van keuzes om gestelde doelen te verwezenlijken. Wetgeving is een drager van beleid. Politiek houdt zich dus bezig met oplossen, voorkomen en verminderen van maatschappelijke problemen, het sturen van de samenleving in een cyclus van compromis en consensus.⁵ Politieke *ideologie* is een coherent geheel van idealen en ideeën binnen de brede traditie waartoe een

---

³ Vgl. D.J. Elzinga en R.de Lange, *Van der Pot. Handboek van het Nederlandse staatsrecht*, Deventer: Kluwer 2006, p. 528.

⁴ Vgl. P. Hupe, *Overheidsbeleid als politiek. Over de grondslagen van beleid*, Assen: Van Gorcum 2007, p. 50; P. Eijlander en W. Voermans, *Wetgevingsleer*, Deventer: Tjeenk Willink 1999, p. 126; G.-J. Veerman en R. Mulder, *Wetgeving met beleid - Bouwstenen voor een bruikbare wetgevingstheorie*, Den Haag: BJu 2010, p. 51.

⁵ Over deze elementen bijv. E. Woerdman, *Politiek en politicologie*, Groningen/Houten: Noordhoff 2009, p. 21; K. Deschouwer en M. Hooghe, *Politiek - Een inleiding in de politieke wetenschappen*, Den Haag: Boom Lemma 2011, p. 18; A. Heywood, *Politics*, London: Palgrave 2007, p. 3.

politieke partij of stroming behoort, dat uitdrukking geeft aan de ideale maatschappij waar naar gestreefd wordt en hoe die te bereiken.⁶

In de Nederlandse politiek zijn uiteraard uiteenlopende ideologieën te herkennen, maar voor ons onderwerp lijken ons vooral de volgende grondvormen van belang: socialisme, liberalisme en conservatisme.⁷ Bij *socialisme* stellen bijvoorbeeld kansgelijkheid, sociale rechtvaardigheid en solidariteit de kaders voor rechtvaardigheid.⁸ Bij *liberalisme* zijn dat gelijkberechtiging, kansvrijheid en individuele autonomie en verantwoordelijkheid.⁹ Het rationele keuzemodel en het ‘mensmodel’ van rationeel individualisme passen heel goed in een liberaal wereldbeeld en mogelijk minder goed in een socialistisch wereldbeeld. Bescherming tegen de markt en paternalisme passen juist beter bij die laatste stroming. Bij *conservatisme* staat voorop dat de overheid een stevige autoriteit moet zijn en de stem van de moraal, dat maatschappelijke orde belangrijker is dan ongebreidelde participatie en vrijheid en dat nationale soevereiniteit boven internationale betutteling gaat. Zo bezien kan men conservatisme in verschillende hoedanigheden tegenkomen, zowel in combinatie met een confessionele grondhouding als in combinatie met ‘rechtse’ of ‘linkse’ grondhouding.

Met een beetje goede wil kan men contemporaine ideeën over privaatrecht leggen naast deze grondvormen socialisme, liberalisme en conservatisme. Hoewel sommige privaatrechtelijke beginselen zoals dat van de contractvrijheid nog naar een 19^e eeuws economisch liberalisme talen, kan niet worden ontkend dat (zelfs) het privaatrecht opgeschoven is van zelfredzaamheid naar burenliefde, solidariteit of algemener zorg voor de ander.¹⁰ Zorgplichten voor het welzijn van anderen zijn sinds *Baris / Riezenkamp* en *Kelderluik* steeds verder doorgedrongen in het marktrelevante vermogensrecht. Daarnaast kan men uiteraard in het privaatrecht ‘achter de voordeur’, het personen- en familierecht, ook verschuivingen ontwaren die ideologisch geladen zijn. Van het huwelijksvermogensrecht dat afrekende met koude uitsluiting tot de openstelling van het

---

⁶ Vgl. K. Newton en J.W. van Deth, *Foundations of Comparative Politics*, Cambridge: Cambridge University Press 2010, p. 291 e.v.; K. Deschouwer en M. Hooghe, *Politiek - Een inleiding in de politieke wetenschappen*, Den Haag: Boom Lemma 2011, p. 69 e.v.; E. Woerdman, *Politiek en politicologie*, Groningen/Houten: Noordhoff 2009, p. 159 e.v.; M. Festenstein en M. Kenny, *Political Ideologies*, Oxford University Press 2005, p. e.v.; A. Heywood, *Key concepts in politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan 2000, p. 22 e.v.; G.K. Browning, 'Political ideologies', in: B. Axford e.a. (red.), *Politics, an introduction*, London: Routledge 2002, p. 255.

⁷ Voor een algemeen overzicht zie bijv. E. Woerdman, *Politiek en politicologie*, Groningen/Houten: Noordhoff 2009, p. 144 e.v. Vgl. K. Newton en J.W. van Deth, *Foundations of Comparative Politics*, Cambridge: Cambridge University Press 2010, p. 291 e.v. We realiseren ons overigens dat deze driedeling grofmazig is en geen ruimte laat voor allerlei nuanceringen (zoals het onderscheid tussen socialisme, sociaaldemocratie en nieuw links).

⁸ M. Festenstein en M. Kenny, *Political Ideologies*, Oxford University Press 2005, p. e.v.

⁹ Zie over de verschillende varianten van liberalisme bijv. W. Kymlicka, *Contemporary Political Philosophy*, Oxford: O.U.P. 2002, p. 53 e.v.; p. 102 e.v. Vgl. over ‘liberalisering’ M. Terpstra (red.), *Onenigheid en gemeenschap*, Amsterdam: Boom 2012, p. 170 e.v. Let wel: wat wij in het Nederlands liberale politiek plegen te noemen, wordt in Amerikaanse spraakgebruik vaker *libertarian* genoemd (hoewel dat een bepaalde ‘rechtse’ vorm van liberalisme is waarbij geen overheidstaak tot herverdeling wordt aangenomen, terwijl er ook ‘linkse’ vormen bestaan). In de Verenigde Staten zijn *liberals* vaker socialisten of algemener ‘linksen’. Zie bijv. J. Haidt, *The righteous mind - why good people are divided by politics and religion*, London: Penguin 2012, p. 211 e.v.

¹⁰ Vgl. G.E. Langemeijer, *De gerechtigheid in ons burgerlijk vermogensrecht (bew. E.J.H. Schrage)*, Deventer: Tjeenk Willink 1994. Een verwante indeling is die van de schaal van *altruïsme* naar *individualisme*. Daarover bijv. D. Kennedy, 'Form and substance in private law adjudication', *Harv. L.Rev.* 1976, p. 1685 e.v.; D. Kennedy, 'Distributive and Paternalist Motives in Contract and Tort Law, with Special Reference to Compulsory Terms and Unequal Bargaining Power', *Maryland L. Rev.* 1982, p. 563 e.v.; vgl. via het werk van M.W. Hesselink (bijv. M.W. Hesselink, *Contractenrecht in perspectief*, Den Haag: BJu 2004, p. 83 e.v.): B. van Zelst, *The Politics of European Sales Law - A Legal-Political Inquiry into the Drafting of the Uniform Commercial Code, the Vienna Sales Convention, the Dutch Civil Code and the European Sales Directive in the Context of the Europeanization of Private Law (diss. UvA)*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International/Wolters Kluwer Law & Business 2008, p. 1 e.v.

huwelijk voor personen van gelijk geslacht: het zijn allemaal gevallen waarin het recht gewijzigd werd om de weg naar de ideale rechtvaardige samenleving te vinden. Politieke ideologie in het privaatrecht uit zich daarmee door een 'model van rechtvaardigheid'¹¹ zoals dat door de normontwikkelaar – wetgever, de rechter, de academicus – ten grondslag wordt gelegd aan uitspraken over bestaand en wenselijk recht. Hoewel beoefenaren van het privaatrecht – en dus ook de wetgever – deze onderliggende modellen zelden expliciteren, kan men ze met enig speurwerk wel herkennen.¹² Zo wordt in heel algemene zin van privaatrecht soms wel gezegd dat het het algemeen welzijn dient te bevorderen,¹³ dat het moet bijdragen aan een maatschappij waarin men betamelijk leeft, de ander geen schade berokkent en waarin ieder het zijne bekomt (wat dat ook moge zijn),¹⁴ of – in de 'socialere versies' – dat het ertoe moet dienen om te voorkomen dat marktwerking tot uitbuiting en sociale uitsluiting leidt,¹⁵ of om ongelijkheid tussen ondernemingen, overheden en organisaties enerzijds en natuurlijke personen (consumenten) anderzijds te compenseren.¹⁶ Liberale modellen daarentegen benadrukken dat het privaatrecht (zeker het vermogensrecht) apolitiek behoort te zijn. Het moet in die ideologie de burgers vrijheid geven om in autonomie tot beslissingen te komen en het slechts vergeldende rechtvaardigheid mag nastreven door beschermenswaardige belangen en rechtsposities te beschermen en door het gegeven woord bindend te laten zijn.¹⁷

---

¹¹ Daarover inleidend M. Terpstra (red.), *Onenigheid en gemeenschap*, Amsterdam: Boom 2012, p. 64 e.v. De uitdrukking 'model van rechtvaardigheid' is in het juridisch discours uiteraard terug te voeren op J.M. Barendrecht, *Recht als model van rechtvaardigheid - Beschouwingen over vage en scherpe normen, over binding aan het recht en over rechtsvorming (diss. Tilburg)*, Deventer: Kluwer 1992, p. 1 e.v.

¹² Van eerder speurwerk in deze richting noemen we – zonder volledigheid na te streven – J. Valkhoff, *De marxistische opvattingen over recht en staat (diss. UvA)*, Groningen: P. Noordhoff 1928, p. 92 e.v.; J. Valkhoff, *Een Eeuw Rechtsontwikkeling*, Amsterdam: Arbeiderspers 1938, p. 1 e.v.; M.G. Levenbach, 'Het Burgerlijk Wetboek en de maatschappelijke verhoudingen van 1838 tot heden', in: P. Scholten en E.M. Meijers (red.), *Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1938, p. 129 e.v.; J. Valkhoff, *Vermaatschappelijkt vermogensrecht in het Nieuwe B.W. (afscheidsrede UvA)*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1967, p. 1 e.v.

¹³ Welvaartseconomen zouden zeggen dat recht vooral moet bijdragen aan welvaartvergroting; vgl. L. Kaplow en S. Shavell, *Fairness versus welfare*, Cambridge, MA: Harvard University Press 2002, p. 1 e.v. Juristen formuleren het net wat anders, maar bedoelen misschien intuïtief hetzelfde. Vgl. G.E. Langemeijer, *De gerechtigheid in ons burgerlijk vermogensrecht*, Zwolle: Tjeenk Willink 1985, p. 115 e.v., die bijv. aandacht vraagt voor het algemeen belang van privaatrechtelijke rechtsregels.

¹⁴ Zo vatten C.J.H. Jansen e.a. , 'Willem Christiaan Leonard van der Grinten (1913-1994)', in: C.J.H. Jansen e.a. (red.), *Verspreide geschriften van W.C.L. van der Grinten*, Deventer: Kluwer 2004, p. xxiii-xxiv het beschouwende werk van W.C.L. van der Grinten (1913-1994; hoogleraar te Nijmegen) samen.

¹⁵ G. Brueggemeier e.a. , 'Social Justice in European Contract Law: A Manifesto', *European Law Journal* 2004, p. 653 e.v. Vgl. daarover J.H. Nieuwenhuis, *Waartoe is het recht op aarde?*, Den Haag: BJu 2006, p. 24-25.

¹⁶ Vgl. G.E. Langemeijer, *Ons oordeel over wat recht moet zijn (oratie Leiden 1946)*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1950, p. 8 e.v.; P. Zonderland, *Methode van het privaatrecht*, Amsterdam: Agon | Elsevier 1974, p. 212 e.v. Vgl. ook de discussie over dwingende bescherming bij B. Filippo, 'Wanneer moet paternalisme worden verkozen boven autonomie in het contractenrecht? Beschouwingen over een goede balans, mede aan de hand van het huurbeschermingsrecht', in: W.H. van Boom e.a. (red.), *Autonomie en paternalisme in het privaatrecht*, Den Haag: BJu 2008, p. 5 e.v.

¹⁷ In die versies is voor verdelende rechtvaardigheid geen plaats in het vermogensrecht – dat is aan publiekrechtelijke regelgeving zoals belastingheffing en herverdeling van welvaart door het publiekrecht. Zo in essentie C.J.H. Brunner, *Aansprakelijkheid naar draagkracht (oratie Groningen)*, Deventer: Kluwer 1973, p. 5 e.v.; daarover J.H. Nieuwenhuis, *Waartoe is het recht op aarde?*, Den Haag: BJu 2006, p. 75. Anders: P.G.J. Van den Berg, *Rechtvaardigheid en privaatrecht (diss. Rotterdam)*, Deventer: Gouda Quint 2000, p. 328 e.v., die verdelende rechtvaardigheid als kern van het vermogensrecht ziet. Daarover zie men de verwijzingen bij W.H. van Boom, 'Verrijkingsafdracht en aansprakelijkheid', in: W.H. van Boom en M.H. Wissink (red.), *Aspecten van ongerechtvaardigde verrijking (preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht)*, Deventer: Kluwer 2002, p. 88 e.v.

3. 'Kleurcodes' voor de politieke dimensie van privaatrecht

3.1. Twee gangbare schalen

Het problematische aan het voorgaande is dat als men een bepaalde juridische normerende tekst in een privaatrechtelijke context – bijvoorbeeld een wettekst, een memorie van toelichting, of een rechterlijke uitspraak – wil onderzoeken op achterliggende ideologie, op het model van rechtvaardigheid dat de normsteller als uitgangspunt heeft genomen, men vrijwel altijd te maken heeft met impliciete tekstenmerken die eerst door menselijke interpretatie geassocieerd – in empirisch onderzoek spreekt men wel van 'codering' – kunnen worden.¹⁸ Een wettekst beklemt niet heel makkelijk kleur. Bij het coderingsproces zijn er daarom ten minste twee samenhangende problemen: de interpretatie van de tekst (wat lezen we?) en de categorisering (delen we teksten onder in 'progressief vs. conservatief' of in iets anders?). De conclusie dat een door de wetgever gekozen doel progressief is, kan zodoende een subjectieve interpretatie van de onderzoeker zijn waar geen beredeneerde en herhaalbare methode van interpretatie en categorisering aan ten grondslag ligt. Een derde probleem – maar dat zal minder groot blijken te zijn – is het classificeren van de normsteller: als men het verband tussen een kleur van een wet en de kleur van de indienende coalitie wil onderzoeken, moet men niet alleen de wet maar ook de coalitie coderen.

Wil men de invloed van subjectiviteit minimaliseren en de betrouwbaarheid van de 'kleurcode' optimaliseren – en dat willen wij – dan is het nodig om te inventariseren welke meer objectieve coderingsmethodes voor dit type onderzoek zijn ontwikkeld. In de politicologie wordt bij het categoriseren van politieke ideologie veelal de schalen 'links vs. rechts' en 'progressief vs. conservatief' gebruikt.¹⁹ Wij denken dat die twee schalen ook bruikbaar zijn voor ons onderzoek.

De schaal 'links vs. rechts' ziet primair op economisch beleid. Waar 'linkse' partijen hechten aan economische gelijkmaking door middel van interventionistisch overheidsbeleid, ziet men bij 'rechtse' partijen dat individuele economische vrijheid, reductie van overheidsinterventie, van lastendruk en overheidsuitgaven vooropstaan.²⁰ Omdat de 'links-rechts' indeling vooral betrekking heeft op economische aspecten van beleid, lijkt zij geschikt voor codering van 'marktrelevant privaatrecht': vermogensrecht en het rechtspersonenrecht. Politieke ideologie genereert opvattingen over hoe 'ideale markten' er uit zien: geheel ongereguleerd, bescherming biedend aan bepaalde beschermingsbehoeftegen of helemaal ingekapseld in een dwingend raamwerk? De wenselijke inrichting van rechtspersonen, de overheidsbemoediging met contracten, goederen, aansprakelijkheden en uitwinning, worden alle bepaald door de visie op de 'ideale markt'. Bij 'rechtse' ideologie verwacht men bijvoorbeeld dat meer de nadruk ligt op economisch 'laissez faire',

---

¹⁸ Niet-numerieke variabelen worden gecodeerd om statistische bewerking mogelijk te maken.

¹⁹ Zie bijvoorbeeld K. Benoit en M. Laver, *Party policy in modern democracies*, Abingdon: Routledge 1996, p. 131; G.K. Browning, 'Political ideologies', in: B. Axford e.a. (red.), *Politics, an introduction*, London: Routledge 2002, p. 255. We zijn ons er van bewust dat deze begrippen niet statisch zijn en dat daarom het begrip 'ideologie' ambigue is. Vgl. A. Hunt, 'The Ideology of Law: Advances and Problems in Recent Applications of the Concept of Ideology to the Analysis of Law', *Law & Society Review* 1985, p. 31.

²⁰ G. Marks en L. Hooghe, 'Party Competition and European Integration in the East and West. Different Structure, Same Causality', *Comparative Political Studies* 2006, p. 156; L. Hooghe e.a., 'Does Left/Right Structure Party Position on European Integration?', *Comparative Political Studies* 2002, p. 967.

ondernemerschap, op individuele zelfredzaamheid en minder op overheidsinterventie – bij ‘linkse’ ideologie zal men het omgekeerde verwachten.

Omdat de ‘links-rechts’ indeling vooral betrekking heeft op economische aspecten van beleid, volstaat zij niet wanneer men het heeft over het privaatrecht ‘achter de voordeur’, het personen- en familierecht.²¹ Politieke ideologie genereert opvattingen over het wenselijke familie- en personenrecht die aansluiten bij ideeën over de scheiding van kerk en Staat, de rol van de Staat bij opvoeding, onderwijs, ontplooiing, zorgtaken en financiële verantwoordelijkheid voor kinderen en na scheiding, over de wenselijke mate van inmenging van de Staat in religie en andere kwesties ‘achter de voordeur’. Hier kan men verwachten dat juist confessioneel conservatisme sterke voorkeuren heeft wat betreft het privaatrecht ‘achter de voordeur’.²² Juist omdat op dit soort dossiers vaak conservatieve tegenover progressieve ideologie staat (en niet zozeer ‘links’ tegenover ‘rechts’) wordt niet-economisch beleid voor coderingsdoeleinden daarom eerder ingedeeld op de schaal ‘progressief-conservatief’. In de internationale literatuur wordt ‘progressief’ dan de verzamelnaam voor *green-alternative-libertarian* (afgekort: GAL). Conservatief wordt verzamelnaam voor *traditionalism, authority, nationalism* (afgekort: TAN).²³ De GAL partijen hebben een voorkeur voor ruimere persoonlijke vrijheden en rechten, en zijn bijvoorbeeld vóór abortus, euthanasie en het homohuwelijk. Ze zijn voorstander van verdere verbetering van democratische processen en bescherming van de vrijheid van meningsuiting. Tegelijkertijd zijn ze tegen discriminatie op politieke of seksuele gronden. De TAN partijen verwerpen deze ideeën. Ze geloven dat de overheid een stevige autoriteit moet zijn en de stem van de moraal. Zij menen dat maatschappelijke orde belangrijker is dan ongebreidelde participatie en vrijheid. Ook verkiezen ze nationale soevereiniteit boven internationale betutteling.²⁴

Om kort te gaan: voor een meting van de politieke kleur van privaatrechtelijke wetgeving is de schaal ‘links vs. rechts’ dienstbaar voor marktrelevant privaatrecht en de ‘progressief-conservatief’ schaal van ‘GAL vs. TAN’ is zinvol voor codering van het privaatrecht ‘achter de voordeur’.

3.2. Tekst coderen: direct of indirect

Uit de kwantitatieve politicologische literatuur volgt dat bij het coderen van een politiek getinte tekst direct of indirect kan worden gecodeerd op de variabele ‘ideologie’. Bij de directe manier wordt de tekst meteen gekoppeld aan politieke ideologie. Dit heeft als voordeel dat van tevoren al vastligt wat onder verschillende ideologieën wordt verstaan, zodat daarover later geen discussies kunnen ontstaan. De directe methode wordt onder meer gebruikt bij het *Comparative Manifesto Project* (afgekort: CMP), de *Segal/Cover*-methode en de *Chapel Hill Expert Survey* (CHES). Met de CMP-

---

²¹ K. Benoit en M. Laver, *Party policy in modern democracies*, Abingdon: Routledge 1996, p. 17.

²² Dat geldt in zekere zin ook voor liberale ideologie waar het privaatrecht ‘achter de voordeur’ raakt aan scheiding van kerk en staat. Hier kan gedacht worden aan de ‘weigerambtenaar’, door coalities met confessionele partijen gekoesterd of gedoogd, maar onlangs door een D66-initiatiefwetsvoorstel in de ban gedaan door een Kamer met niet-conservatieve meerderheid (Kamerstukken II 2011/12, 33 344).

²³ G. Marks en L. Hooghe, 'Party Competition and European Integration in the East and West. Different Structure, Same Causality', *Comparative Political Studies* 2006, p. 157.

²⁴ L. Hooghe e.a., 'Does Left/Right Structure Party Position on European Integration?', *Comparative Political Studies* 2002, p. 976.

methode worden partijprogramma's ingedeeld op een 'links-rechts' schaal aan de hand van een lijst met 56 standpunten die deze stromingen weerspiegelen.²⁵ Hierbij bestuderen enkele codeurs de teksten van beginselprogramma's van politieke partijen, met de instructie om per politieke uitspraak een waarde toe te kennen aan het tekstdeel, ontleend aan het eendimensionale 'links-rechts' onderscheid. Bij de *Segal/Cover*-methode wordt enkele codeurs gevraagd de inhoud van opiniestukken uit diverse kranten te coderen, om deze kranten vervolgens te kunnen plaatsen op een eendimensionale schaal 'conservatief-progressief'.²⁶ Bij de *CHES* wordt aan experts gevraagd om aan de hand van een vragenlijst partijen op een 'links-rechts' schaal en op een *GAL-TAN* schaal in te delen.²⁷

Bij de indirecte manier wordt de tekst eerst gescoord op algemene kenmerken, bijvoorbeeld kenmerken als 'autonoom' en 'individualistisch', waarna deze codering later wordt vertaald naar politieke ideologie.²⁸ Het voordeel van deze methode is dat de validiteit van de codering niet afhankelijk is van de tevoren vastgelegde omschrijving van de ideologische schaal. De indirecte methode is onder meer gebruikt in een onderzoek naar politieke invloeden op het contractenrecht.²⁹ Daarbij werden regels uit het contractenrecht gescoord op een schaal van individualisme tot altruïsme, afhankelijk van de mate waarin de regels verplichtingen oplegden aan partijen.³⁰ Hierbij werd vervolgens individualisme gekoppeld aan rechts, en altruïsme aan links.³¹ Zoals hierna zal blijken, is voor ons onderzoek de directe methode de meest geschikte.

4. Opzet, methode, uitvoering

4.1. Algemeen

In deze paragraaf beschrijven we de opzet, de gehanteerde methode voor vaststelling van coalitiekleur en wetgevingskleur en de uitvoering van het onderzoek. De hypothese dat politieke coalitiekleur voorspellend is voor de kleur van de wetwijziging van het BW hebben wij als volgt getoetst. Allereerst hebben we een beredeneerde selectie gemaakt van door de regering sinds 1992 ingediende wetsvoorstellen tot wijziging van het BW. Die selectie hebben we in uniforme vignetten (tekstkaarten) omgezet, die door ruim 60 codeurs door middel van een internetapplicatie zijn gecodeerd. Vervolgens codeerden wij coalitiekleuren van de afgelopen 20 jaar met behulp van

---

²⁵ Deze methode is geïntroduceerd in M.J. Laver en I. Budge, 'Measuring policy distances and modeling coalition formation', in: M.J. Laver en I. Budge (red.), *Party policy and government coalitions*, Basingstoke: Macmillan 1992, p. 15 e.v. en later onder meer gebruikt in I. Budge e.a., *Mapping Policy Preferences: Estimates for Parties, Electors and Governments 1945-1998*, Oxford: OUP 2001, p. 1 e.v. Voor een uitgebreide handleiding bij dit project, zie <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-64.pdf>.

²⁶ J.A. Segal en A.D. Cover, 'Ideological Values and the Votes of U.S. Supreme Court Justices', *The American Political Science Review* 1989, p. 559. Deze methode wordt ook gehanteerd in onder meer D.E. Ho en K.M. Quinn, 'Measuring Explicit Political Positions of Media', *Quarterly Journal of Political Science* 2008, p. 353 e.v.

²⁷ Zie voor een toepassing R. Bakker e.a., 'The dimensionality of party politics in Europe', *European Union Politics* 2012, p. 219 e.v.

²⁸ K. Benoit en M. Laver, *Party policy in modern democracies*, Abingdon: Routledge 1996, p. 115-116.

²⁹ D. Kennedy, 'The political stakes in "merely technical" issues of contract law', *European Review of Private Law* 2001, p. 13.

³⁰ Deze schaal is ontleend aan de indeling van D. Kennedy, 'The political stakes in "merely technical" issues of contract law', *European Review of Private Law* 2001, p. 7 e.v.

³¹ M.W. Hesselink, 'The Politics of a European Civil Code', *European Law Journal* 2004, p. 677.

openbare gegevens en gangbare politicologische methodes. Met de aldus verkregen data was het mogelijk om verschillende statistische bewerkingen uit te voeren. Hierna lichten we de verschillende stappen nader toe.

4.2. Twee schalen, directe methode

In het voorgaande bleek dat voor tekstcodering twee schalen relevant zijn, 'links-rechts' voor marktrelevant privaatrecht en 'progressief-conservatief' in de betekenis van de GAL/TAN-indeling voor privaatrecht 'achter de voordeur'. Deze twee schalen zullen we hierna gebruiken. Ook is gekozen voor een directe codering, die voorkomt namelijk discussies achteraf over de indeling van de wetsvoorstellen, doordat direct aan de deelnemers is gevraagd om wetsvoorstellen in te delen naar een gegeven definitie van 'links-rechts' en 'conservatief-progressief'. Daarmee is de uitkomst van de codering natuurlijk wel afhankelijk van de gegeven definities. Het is dus zaak om bij de codering steeds de definities in het oog te houden. Om zoveel als mogelijk te voorkomen dat codeurs varen op hun eigen interpretatie van de ideologische schaal, werd aan de codeurs een schema gegeven met daarin de definitie van 'links-rechts' en 'progressief-conservatief' die gehanteerd diende te worden.³² Dit schema werd bij elk fragment getoond als geheugensteun. Voor het onderdeel marktrelevant privaatrecht zag dit schema er als volgt uit:

Links <i>"economische gelijkheid"</i>	Rechts <i>"economische vrijheid"</i>
<ul style="list-style-type: none"> - sociale rechtvaardigheid/herverdeling - positieve houding ten aanzien van democratische waarden - opkomen voor de belangen van de werkende bevolking - overheidsregulering 	<ul style="list-style-type: none"> - stimuleren marktwerking/economische vrijheid - positieve houding ten aanzien van efficiënt bestuur en zuinig overheidsbeleid - inperking van de verzorgingsstaat - minder overheidsregulering

Voor het onderdeel 'privaatrecht achter de voordeur' zag dit overzicht er als volgt uit:

Conservatief <i>"behoud collectieve waarden"</i>	Progressief <i>"uitbreiden persoonlijke vrijheden"</i>
<ul style="list-style-type: none"> - overheidsregulering - behouden traditionele waarden (bijvoorbeeld tegen homohuwelijk) - grote rol voor overheid als autoriteit - overheid als stem van het moraal - verdediging van de nationale gemeenschap 	<ul style="list-style-type: none"> - minder overheidsbemoeienis/enkel ter facilitering vrijheden (bijvoorbeeld faciliteren echtscheidingen) - tegen discriminatie op basis van etnische afkomst, religie, of politieke/seksuele gronden - meer democratische deelname - ruimere vrijheid van meningsuiting - bescherming milieu

³² Zie annex A I.

4.3. Selectie en vignetvorm

We hebben er voor gekozen om aangenomen wijzigingen van het BW sinds 1992 op 'kleur' te onderzoeken. Een eerste selectiecriteria was dus de periode.³³ Een tweede betrof de herkomst; om de vergelijking zuiver te houden hebben we alleen gekeken naar wetswijzigingen van 'eigen bodem'. Wetgeving ter implementatie of uitvoering van EU-regelgeving werd buiten de selectie gehouden, omdat de ruimte voor nationale wetgevers om een eigen kleuring te geven aan EU-regels beperkt of afwezig is en daardoor een verband met coalitiekleur minder plausibel is. Ook werden wetsvoorstellen die zonder stemming waren aangenomen door de Tweede Kamer, of die zagen op zuiver technische wijziging van het Burgerlijk Wetboek als onderdeel van andere wetgeving, niet meegenomen in de analyse. Zodoende werd het deel van 'de hooiberg' waarin we zochten naar de 'speld' van politieke kleuring afgebakend.³⁴ Zodoende bleven slechts wetsvoorstellen over waar in het parlement nog een debat over heeft plaatsgevonden en waar politici dus een mening over moeten hebben gehad. Zo meenden wij dat de kans op het vinden van 'kleur' zou toenemen. Na selectie resteerden 15 wetsvoorstellen in het privaatrecht 'achter de voordeur' en 29 wetsvoorstellen in het marktrelevant privaatrecht. Al deze wetsvoorstellen zijn overigens uiteindelijk – zij het soms met enige aanpassingen – aangenomen als wet.

Elk wetsvoorstel werd neergelegd in een 'vignet' om de codering te uniformeren en te vergemakkelijken. Elk vignet bestond uit een titel welke in één regel de strekking gaf van het wetsvoorstel, een nadere omschrijving van wat met het wetsvoorstel werd beoogd en een korte inhoudsindicatie van de regels waarmee dit doel bereikt zou moeten worden. Zodoende werd steeds een representatief beeld van de inhoud en het doel van het wetsvoorstel gegeven.³⁵ Door nauw bij de oorspronkelijke wettekst en de memorie van toelichting te blijven, werd de kans op vertekening van de inhoud geminimaliseerd.³⁶ Om de kans op associatie of vooringenomenheid bij de codeurs te minimaliseren, zijn op de vignetten geen kamernummers, jaartallen, of kenmerken van initiators geplaatst.³⁷ Een vignet zag er daarmee bijvoorbeeld als volgt uit:

---

³³ De selectie bestond uit wetsvoorstellen geïnitieerd vanaf 1992 en gepubliceerd in het Staatsblad voor mei 2013.

³⁴ De rechtvaardiging hiervoor is dat technische wijzigingen vooral zien op wijziging van verwijzingsbepalingen en definities, en dat hamerstuk-wetsvoorstellen in veel gevallen geen belangwekkend inhoudelijk debat over partijlijnen betreffen. We realiseren ons dat hier sprake kan zijn van 'valse negatieven'.

³⁵ J.B. Manheim e.a. , *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*, Longman 2002, p. 67.

³⁶ Door nauw aansluiting te zoeken bij de tekst van de preambule bij het wetsvoorstel en (indien nodig) kernpunten uit de memorie van toelichting, hebben we zo veel mogelijk subjectieve interpretatie willen voorkomen. Daarom is alleen ingegrepen in de teksten om ze en gelijke vorm en lengte te geven.

³⁷ J.B. Manheim e.a. , *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*, Longman 2002, p. 128.

Wetsvoorstel ter opening van de mogelijkheid voor belangenorganisaties om een rechtsvordering in te stellen bij burgerlijke rechter

Wettelijke regeling die bepaalde rechtspersonen de bevoegdheid geeft om ter bescherming van de door hen behartigde belangen een rechtsvordering in te stellen bij de burgerlijke rechter.

Toelichting:

Achtergrond is het verschijnsel dat op steeds meer gebieden van het maatschappelijk leven organisaties in het leven worden geroepen die zich een bepaald belang aantrekken, waarvan de bescherming binnen het stelsel van individuele geschillenbeslechting moeilijk realiseerbaar is. Te denken valt onder andere aan organisaties die opkomen voor de belangen van het milieu, van consumenten en van personen die met discriminatie worden bedreigd.

4.4. Codering

Het coderen van een tekst is per definitie gevoelig voor coderingsvariantie, aangezien het gaat om een per definitie subjectieve interpretatie van een tekst door menselijke codeurs.³⁸ Individuele codeurs werken onafhankelijk van elkaar en zullen nooit helemaal identiek coderen. Bij codering door individuen is dus een goede ‘tussen-persoon reproduceerbaarheid’ belangrijk.³⁹ De variantie tussen verschillende onafhankelijke codeurs moet daarbij binnen een bepaalde tolereerbare marge blijven.⁴⁰ In politicologisch onderzoek dat gebruikt maakt van codering door een handjevol codeurs, is dit een serieus struikelblok.⁴¹ Men lijkt het erover eens te zijn dat zolang wordt gewerkt met menselijke codeurs en tekstinterpretatie, perfecte overeenstemming onhaalbaar is.⁴² Eén van de manieren om dit probleem te ondervangen is om gebruik te maken van een groot aantal codeurs, ook wel ‘*crowd-sourced coding*’ genoemd.⁴³ Dergelijke technieken zijn veelbelovend. Als men een kant-en-klare codering aan een ‘menigte’ aanlevert, dan kan zelfs met een ongetrainde groep codeurs een zelfde niveau van betrouwbaarheid worden bereikt als met een expert.⁴⁴

Wij kozen voor een vorm van ‘*crowd-sourced coding*’ van de wetswijzigingen. Daarvoor is nodig dat men codeurs een ‘kant-en-klare’ en redelijk behapbare coderingsopdracht geeft. Om een ‘menigte’ bereid te vinden om stukken tekst te coderen op ideologische inhoud, is het noodzakelijk om de

³⁸ D. Kennedy, 'The political stakes in "merely technical" issues of contract law', *European Review of Private Law* 2001, p. 14.

³⁹ J.B. Manheim e.a. , *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*, Longman 2002, p. 73. Zie voor een concrete toepassing: K.H. Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*, Thousand Oaks: Sage 2004, p. 211.

⁴⁰ A.F. Hayes en K. Krippendorff, 'Answering the Call for a Standard Reliability Measure for Coding Data', *Communication Methods and Measures* 2007, p. 78.

⁴¹ S. Mikhaylov e.a. , 'Coder Reliability and Misclassification in the Human Coding of Party Manifestos', *Political analysis* 2012, p. 87.

⁴² S. Mikhaylov e.a. , 'Coder Reliability and Misclassification in the Human Coding of Party Manifestos', *Political analysis* 2012, p. 79.

⁴³ R. Snow e.a. , 'Cheap and fast - but is it good? Evaluating non-expert annotations for natural language tasks', in: (red.), *Proceedings of the 2008 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing, Honolulu, October 2008*, 2008, p. 260.

⁴⁴ K. Benoit e.a. , 'Crowd-sourced data coding for the social sciences: massive non-expert human coding of political texts', *Paper prepared for the third annual New Directions in Analyzing Text as Data conference at Harvard University 5-6 October 2012* 2012, p. 25.

inhoud te reduceren tot een hanteerbaar vignet per wetsvoorstel, dat binnen redelijke tijd beoordeeld kan worden. Het omzetten naar vignetten vergt uiteraard selectie en dus verlies aan informatie en nuance.⁴⁵ Het alternatief was echter onbegaanbaar: als men codeurs de volledige wettekst en parlementaire geschiedenis van een wet geeft om te bestuderen en daarna op een vijfpuntsschaal te coderen, is de kans op afhakers groot. Ook is de kans groot dat sommigen hun werk minder precies gaan uitvoeren vanwege het teveel aan informatie en de tijdsbelasting. Uithoudingsvermogen van codeurs moet geen invloed hebben op de kwaliteit van de codering. Om die reden kozen wij voor een simpele vignetvorm en een ‘professionele’ menigte van codeurs. De codeurs werd gevraagd om elk vignet te scoren op een vijfpuntsschaal.⁴⁶ Bij marktrelevant privaatrecht werd bijvoorbeeld gevraagd om te kiezen uit ‘zeer links’, ‘gematigd links’, ‘midden’, ‘gematigd rechts’, ‘zeer rechts’. Steeds werd ter herinnering het hiervoor genoemde schema met definities voorgehouden. De codeurs werd aan het eind van hun werk een aantal vragen voorgelegd om hun eigen politieke voorkeuren te achterhalen.

393 personen werden uitgenodigd om door middel van een internetapplicatie deel te nemen aan het coderingswerk.⁴⁷ Het betrof voornamelijk academisch personeel en gevorderde studenten aan de rechtenfaculteit waar wij werkzaam zijn; alle codeurs waren juridisch onderlegd. Hierdoor werd gewaarborgd dat de codeurs een vergelijkbare professionele achtergrond en een behoorlijk tekstbegrip hebben.⁴⁸ Van de 71 reacties (18% respons) bleven 62 bruikbare coderingen over.⁴⁹ Gegeven het feit dat de codeurs toch al snel 30 minuten van hun kostbare tijd investeerden⁵⁰ – in ruil voor een facultaire koffiemok – kunnen we spreken van een goede respons.⁵¹

4.5. Kleur van de indienende coalities

Gedurende de afgelopen 20 jaar zijn verschillende kabinetten geformeerd. In de onderstaande tabel zien we het overzicht gemaakt van de wetsvoorstellen opgesplitst naar kabinetsperiode. De

---

⁴⁵ K. Benoit e.a. , 'Crowd-sourced data coding for the social sciences: massive non-expert human coding of political texts', *Paper prepared for the third annual New Directions in Analyzing Text as Data conference at Harvard University 5-6 October 2012* 2012, p. 8.

⁴⁶ De keuze voor een vijfpuntsschaal is het meest gebruikelijk; zie J.B. Manheim e.a. , *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*, Longman 2002, p. 150. De keuzemogelijkheden voor de codeur bij het onderdeel vermogensrecht bestonden daarmee uit: zeer links, gematigd links, midden, gematigd rechts, zeer rechts. Zie annex AI voor weergave van de vragen.

⁴⁷ Zie annex (A I) voor deze instructie.

⁴⁸ De vignetten werden niet-gerandomiseerd aan de codeurs voorgelegd. We schatten het risico van eventuele ‘order effects’ zoals bijv. het effect van een leercurve bij de codeurs – als minder ernstig in dan de zekere schade die foutieve codering door verwarring bij algehele randomisering zou hebben veroorzaakt. Randomisering binnen de twee categorieën privaatrecht bleek technisch niet mogelijk.

⁴⁹ Na het verwijderen van de onvolledig ingevulde enquêtes (selectiecriteria: meer dan 15 vragen onbeantwoord), waarbij ook de deelnemers die minder dan 10 minuten hadden besteed aan de enquête werden verwijderd, bleven 62 bruikbare coderingen over (47% vrouw; 53% man; 70% rechtenstudent; 30% afgestudeerd jurist).

⁵⁰ De tijd die aan codering werd besteed, varieerde zo tussen de 10 en 30 minuten. Een enkele respondent die er veel langer over deed, is buiten beschouwing gelaten.

⁵¹ De invultijd is niettemin kort. We vinden de bestede tijd aanvaardbaar, gegeven het feit dat de codeurs ingevoerd zijn in juridische kwesties zodat codering allicht sneller kan geschieden dan door niet-ingevoerde leken.

dikgedrukte wetsvoorstellen zijn ingediend in de periode nadat de regering haar ontslag had ingediend en voordat het volgend kabinet zitting had genomen.⁵²

kabinet:	periode:	Ingediende (en later aangenomen) wetsvoorstellen:
Lubbers III	1992 tot 3-5-1994	23095, 23038, 23012, 22599, 22488, 22486, 23761, 23714
Kok I	22-8-1994 tot 6-5-1998	24439, 24498, 24615, 24649, 24869, 25263, 26079, 26089
Kok II	03-8-1998 tot 16-4-2002	26672, 26673, 26824, 27047(toezegging vorig kabinet), 27224, 27554, 27647, 28179
Balkenende I	22-7-2002 tot 16-10-2002	28867 (in demissionaire periode)
Balkenende II	27-05-2003 tot 7-7-2006	29353, 29707, 30049, 30145, 30316, 30448, 30520, 30551
Balkenende IV	22-2-2007 tot 9-6-2010	31058, 31528, 31763, 31833, 31877, 31991, 32058, 32418
Rutte I	14-10-2010 tot 23-4-2012	32887, 33129, 33330

De kleuring van de verschillende kabinetten is bepaald door elke coalitiepartij op twee schalen te coderen: 'links, midden, rechts', en 'conservatief, midden, progressief'. Om deze positie te bepalen wordt in de literatuur vaak gebruik gemaakt van *expert surveys*.⁵³ Hoewel een dergelijke methode nadelen heeft – ze houdt bijvoorbeeld geen rekening met (relatieve) verschuivingen van ideologische standpunten over tijd gemeten – wordt zij toch voldoende betrouwbaar gevonden om hier te gebruiken.⁵⁴ Daarom werd volstaan met een statische plaatsing van politieke partijen op een driepuntsschaal binnen het genoemde tweedimensionaal spectrum 'links, midden, rechts', en 'conservatief, midden, progressief'. De gehanteerde indeling werd bepaald door de plaatsing van de partij in het *Kieskompas* overzicht in de jaren 2006, 2010 en 2012.⁵⁵ Deze is gebaseerd op een combinatie van opvattingen van experts en partijen zelf op basis van 30 stellingen rond actuele thema's.⁵⁶ Omdat deze informatie pas vanaf 2006 beschikbaar is, wordt voor het overige deel de ideologische indeling bepaald aan de hand van opvallende speerpunten uit beginselprogramma's en/of verkiezingsprogramma's.⁵⁷ Daarbij zijn de begrippen 'links-rechts' en 'conservatief-progressief' gebruikt. De codering van individuele partijen maakt het vervolgens mogelijk om ook aan kabinetten een politieke kleur toe te kennen. Hierbij hebben we ervoor gekozen om het afgeronde gemiddelde te nemen van de ideologische kleur van de partijen binnen het kabinet. Een kabinet bestaande uit twee linkse en een midden partij zou op deze wijze als 'links' worden gecodeerd en een kabinet bestaande uit een rechtse en een linkse partij als 'midden'. Zodoende werden op de schaal van 'conservatief-progressief' de kabinetten Balkenende I en II en Rutte I gecodeerd als 'conservatief', Lubbers II en Balkenende IV als 'midden' en Kok I en Kok II als 'progressief'. Op de schaal 'links-rechts'

⁵² In dit overzicht zijn alleen de indienende kabinetten opgenomen. Daarom ontbreken Balkenende III en Rutte II.

⁵³ Zie voor een overzicht I. Budge, 'Expert judgements of party policy positions: Uses and limitations in political research', *European Journal of Political Research* 2000, p. 104-109.

⁵⁴ Zie O. Knutsen, 'Expert judgements of the left - right location of political parties: A comparative longitudinal study', *West European Politics* 1998, p. 75.

⁵⁵ Zie voor kieskompas overzicht 2012: <http://www.tk2012.kieskompas.nl/page/1/nl/default#top>; voor 2010: <http://www.tweedekamer2010.kieskompas.nl/page/1/default#top> en voor 2006: <http://tweedekamer.kieskompas.nl/>.

⁵⁶ Zie voor een uitgebreidere beschrijving van de werkwijze van het Kieskompas de brochure 'Totstandkoming en uitleg van het Kieskompas' op: <http://www.kieskompas.nl/page/Home/1/nl/content.html> (doorklikken naar 'werkwijze').

⁵⁷ Deze zijn te verkrijgen via Parlement.com en de site van het documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen: <http://dnpp.ub.rug.nl/dnpp/> en PargGov.org, waarondermeer de CMP-waarden te vinden zijn.

werden Lubbers III en Balkenende IV als 'links' gecodeerd, Kok I en Kok II als 'midden' en Balkenende I, Balkenende II en Rutte I als 'rechts'.⁵⁸

Vervolgens werden de ideologische kleur van het kabinet in verband gebracht met de kleur van de wetsvoorstellen om te bezien of er verband blijkt te bestaan.

5. Resultaten

5.1. Algemene bevindingen

We hadden de beschikking over 62 coderingen per vignet aan de hand waarvan de wetsvoorstellen op een ideologische schaal geplaatst konden worden. Door deze uitkomst vervolgens te vergelijken voor verschillende kabinetsperioden kon een eerste conclusie worden getrokken over een mogelijk verband tussen de coalitiekleur en de ideologische lading van wetsvoorstellen. Door middel van een multilevel regressieanalyse was het mogelijk om dit verschil te kwantificeren. Tot slot was het mogelijk om de inter-codeur betrouwbaarheid vast te stellen en te controleren voor eventuele invloed van de politieke overtuiging van de deelnemers.

5.2. Een duidelijk verschil tussen wetsvoorstellen

De verdeling over de ideologische indelingen laat duidelijke patronen zien, waaruit blijkt dat wetgeving inderdaad verschilde in ideologische lading. Wij geven twee voorbeelden uit het marktrelevante privaatrecht. Hierbij is links het vignet te zien zoals de codeurs dit voor zich kregen. Rechts daarvan staat het histogram van de verdeling van de coderingen, met op de horizontale as de vijfpunts ideologische schaal, en op de verticale as het percentage codeurs dat de betreffende optie had gekozen.

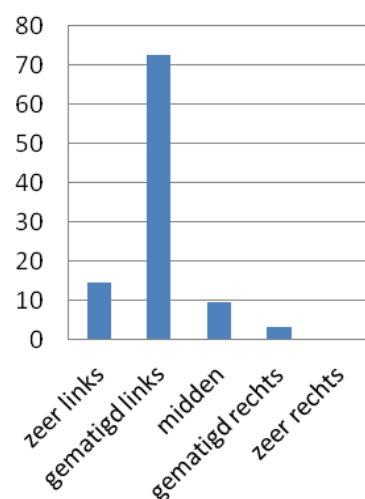
Wetsvoorstel ter invoering van een verhuiskostenvergoeding aan huurders die moeten verhuizen door renovatie

Het voorstel regelt dat de verhuurder een verhuiskostenvergoeding zal moeten betalen aan een huurder indien deze door een voorgenomen renovatie van de woonruimte genoodzaakt wordt te verhuizen.

Toelichting:

Het wetsvoorstel beoogt de regeling zoals die op dit moment voor sociale verhuurders geldt voor alle verhuurders van toepassing te verklaren. De verhuiskostenvergoeding wordt gelijkgesteld aan de minimumbijdrage zoals die geldt voor sociale verhuurders, afgerond op hele euro's. De minimumbijdrage kan bij ministeriële regeling jaarlijks worden geïndexeerd.

31528 (%)

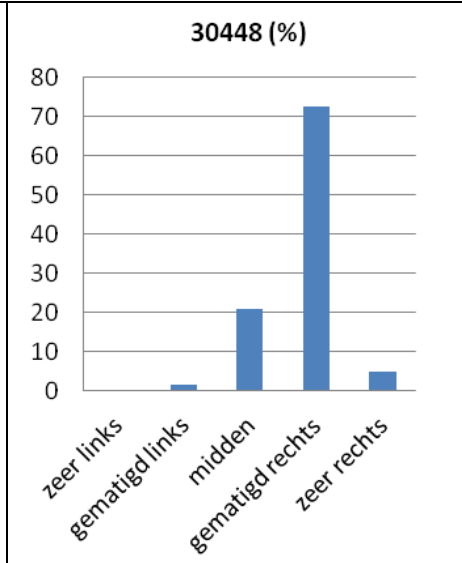

Wetsvoorstel ter flexibilisering van het pachtrecht

Het voorstel regelt onder meer dat de maximale termijn van twaalf jaar voor een eenmalig pachtcontract vervalt. Verder vervalt de plicht van de verpachter om de pachter bij voorkeur in de gelegenheid te stellen het verpachte te kopen (zgn. voorkeursrecht) in geval de verpachter overgaat tot vervreemding aan een “veilige” nieuwe verpachter.

Toelichting:

Het voorstel beoogt een eerste impuls te geven aan de gewenste flexibilisering van de pachtwetgeving.

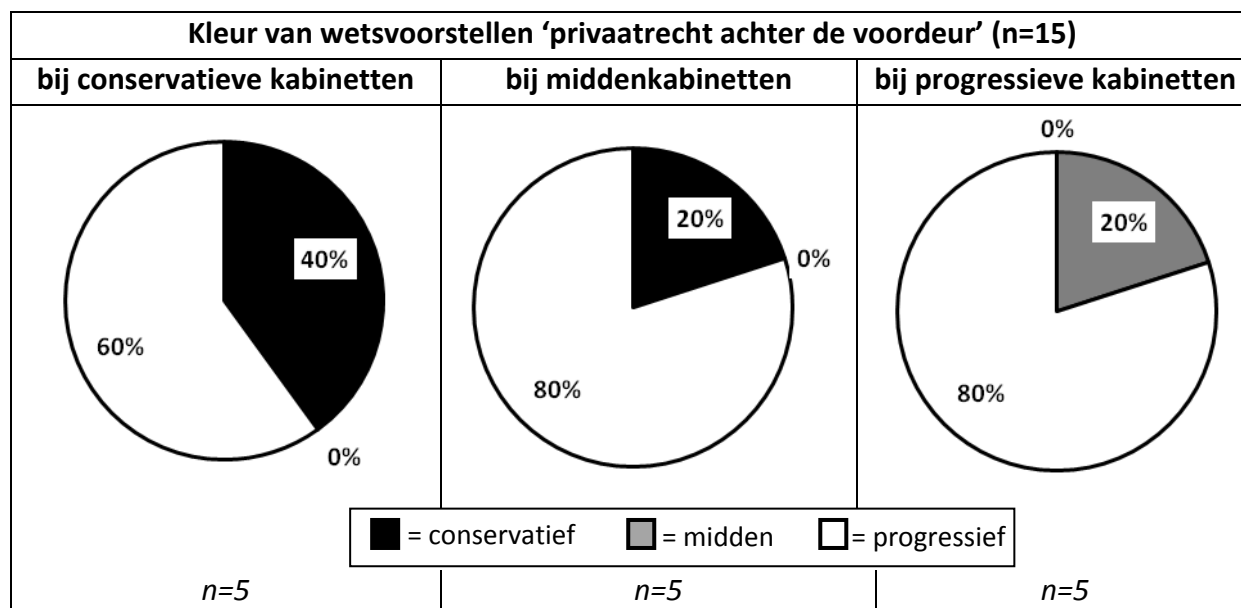
Het wetsvoorstel dat ziet op bescherming van de huurder laat een duidelijk naar links geconcentreerde verdeling zien. Het wetsvoorstel dat ziet op flexibilisering van het pachtrecht laat een duidelijk rechts geconcentreerde verdeling zien. Uiteraard kwamen ook middenposities voor, zoals bij een wetsvoorstel dat zag op een verlenging van de bewaartermijn van patiëntgegevens. Om de kleur van een wetsvoorstel te bepalen, hanteerden wij een standaard *T-test* om te bepalen of de gemiddelde score significant afweek van de middencategorie.⁵⁹ Daaruit bleek dat het merendeel van de wetsvoorstellen als progressief of links werd gecodeerd. Binnen het privaatrecht ‘achter de voordeur’ werd 73,3% van alle voorstellen als progressief aangemerkt, bij het marktrelevant privaatrecht werd 67% als links aangemerkt.

⁵⁹ Zie annex voor de resultaten van deze toets per wetsvoorstel (AIII).

5.3. Aanwijzingen voor kleuring

Om te bepalen of de kleuring van wetsvoorstellen ook verband houdt met de coalitiekleur van de indieners, werden de verschillende kleuren wetsvoorstellen afgezet tegen de politieke 'kleur' van de betreffende kabinetten. De verhoudingen van aangenomen wetsvoorstellen inzake privaatrecht 'achter de voordeur' (15 wetten in totaal) over de verschillende kabinetsperioden laten het volgende beeld zien:

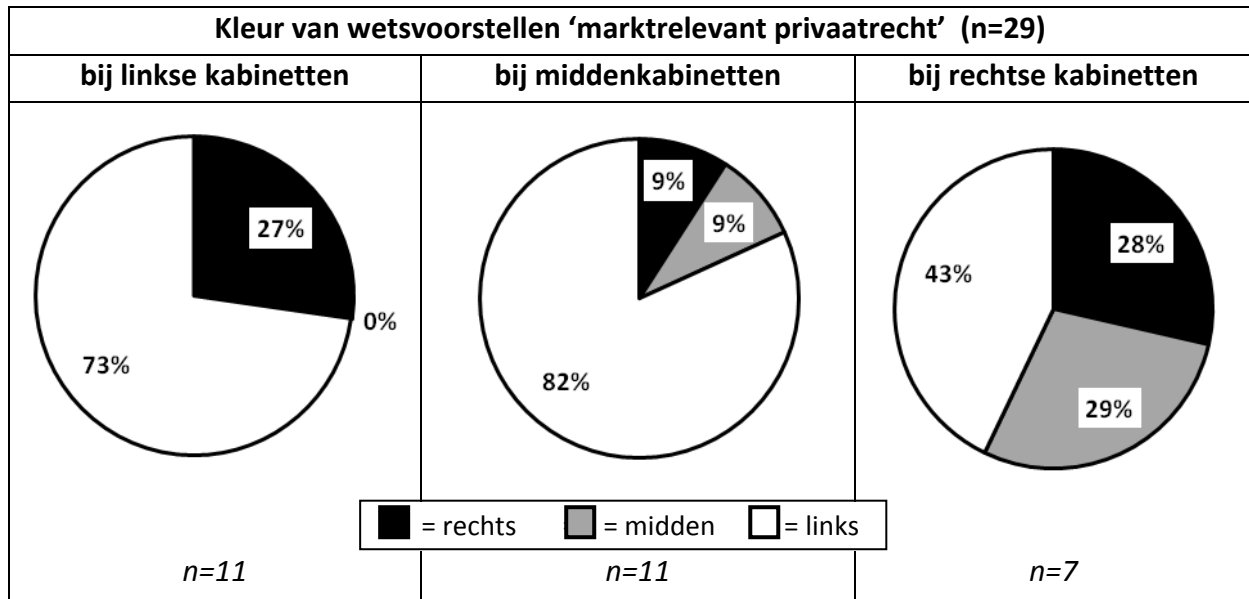

Wat zo op het oog opvalt, is dat in een conservatief kabinet een groter deel van alle aangenomen wetsvoorstellen conservatief is dan bij een middenkabinet of een progressief kabinet. Het verschil is significant, zo toont multilevel regressieanalyse. Wetsvoorstellen afkomstig van conservatieve kabinetten zijn significant vaker conservatief dan wetsvoorstellen die tot stand zijn gekomen bij een middenkabinet of progressief kabinet ($p=0,03$).⁶⁰

Bij het marktrelevant privaatrecht is gemeten met de 'links-rechts' indeling. De verhouding van ingediende wetsvoorstellen per kabinet, waarbij de kabinetten op dominante politieke kleur zijn gecodeerd, laat het volgende beeld zien.⁶¹

⁶⁰ Zie annex voor de tabel en nadere uitleg (A IV).

⁶¹ Bij deze figuur moet worden opgemerkt dat Rutte I als minderheidskabinet is opgenomen onder rechtse kabinetten. Zonder het opnemen van Rutte I lag de verhouding tussen rechts, links en midden bij een rechts kabinet (Balkenende II) op respectievelijk 25%, 25% en 50%.

Uit deze figuren kan worden opgemaakt dat gedurende de zittingstijd van linkse en midden kabinetten relatief meer linkse wetsvoorstellen werden geïnitieerd dan wanneer een rechts kabinet regeerde. Ook hier blijkt uit de multilevel regressieanalyse dat het om een significant verschil gaat. Wetsvoorstellen afkomstig van een rechts kabinet zijn significant vaker rechts dan wetsvoorstellen bij midden kabinetten ($p=0,05$).⁶² Ook linkse kabinetten produceren relatief meer linkse wetsvoorstellen dan rechtse kabinetten, maar dit verschil is (net) niet significant.⁶³

Interessant is verder dat het privaatrecht 'achter de voordeur' duidelijker kleur bekend dan het marktrelevant privaatrecht. Waar bij laatstgenoemde categorie de toegekende kleur veelal valt binnen de categorie 'gematigd links' of 'gematigd rechts', kende het familierecht ook twee uitschieters naar de 'zeer progressief'-categorie. Dit betrof de openstelling van het huwelijk voor personen van gelijk geslacht (nr. 26672) en de mogelijkheid van adoptie van kinderen door mensen van hetzelfde geslacht (nr. 26673), die begrijpelijkerwijs beide als zeer progressief werden gecodeerd. Beide wetsvoorstellen zijn tot stand gekomen tijdens de regeerperiode van Kok II, een progressief kabinet.⁶⁴ Dit aantal waarnemingen is echter te klein om te mogen concluderen dat een progressief kabinet de kans vergroot op het indienen van een zeer progressief gekleurd wetsvoorstel.

Om zeker te zijn dat het werk van de codeurs niet vertekend zou zijn geraakt door hun eigen politiek-ideologische opvattingen, hebben we de codeurs gevraagd naar hun politieke zelfbeeld. Op de vraag aan de codeurs hoe ze zichzelf zouden indelen op een ideologische schaal, antwoordden 47 respondenten zichzelf te zien als progressief, 11 als conservatief en 4 als 'anders'. Verder gaven 43 respondenten aan zichzelf in te delen als liberaal, 10 als sociaal en 10 als anders (waaronder

⁶² Zie annex A IV voor de uitgebreidere tabel.

⁶³ Opmerkelijk lijkt nog te zijn dat middenkabinetten hoger scoren op het aantal 'linkse' wetsvoorstellen dan 'linkse' kabinetten. Dit is vermoedelijk een beperking van de codering van middenkabinetten. De middenkabinetten waren namelijk *gemiddeld* gezien wel in het midden geplaatst, maar in feite waren ze 'links-rechts' kabinetten.

⁶⁴ Verder blijkt uit het stemmingsoverzicht bij de betreffende wetsvoorstellen nog dat het de conservatieve danwel confessionele fracties (CDA, SGP, RPV en GPV) zijn die – op een enkel lid na – tegen beide wetsvoorstellen stemden. *Handelingen II 1999/00*, 100, p. 6468 en 6469.

confessioneel). Wij vonden geen significante invloed van het politieke zelfbeeld op de codering van een wetsvoorstel.⁶⁵ Sommige sterk gekleurde wetsvoorstellen riepen weliswaar sterke reacties op, maar dat waren uitzonderingen. Dat er bijvoorbeeld geen significant verschil is gevonden tussen de 'sociale' en 'liberale' respondenten bij het onderdeel marktrelevant privaatrecht, is mogelijk een aanwijzing dat dit deel van het privaatrecht minder een beroep doet op politieke vooringenomenheid.

6. Discussie

6.1. Discussie van de bevindingen

Dit onderzoek heeft de kleur gezocht van wetswijzigingen van het BW sinds 1992. De uitkomst is dat wij bevestiging vonden van de hypothese dat er verband is tussen coalitiekleur en kleur van BW-wijzigingen. Men kan daarin bevestiging zien van een simpele theorie, te weten dat de kleur van wetgevingsproducten in verband staat met de betreffende coalitiekleur. In die zin verwerpt dit onderzoek het idee dat zoiets technisch-juridisch als wijziging van een BW wel politiek kleurloos zal moeten zijn, en daarin ligt het theoretische belang van het onderzoek. Maar onze bevindingen hebben slechts een beperkte strekking; onze metingen hebben geen perfect verband aangetoond en wij kunnen niet uitsluiten dat er andere of meer genuanceerde verklaringen voor het gevonden verband zijn. Als men bijvoorbeeld aanneemt dat het BW van 1992 een kleurloze hercodificatie en systematisatie was zonder noemenswaardige politieke kleur,⁶⁶ dan verklaart dat reeds waarom onderzoek juist wél kleuren vond. Immers, elke wijziging na 1992 betrof de inhoud en niet het raamwerk zelf. Met andere woorden: een afwijking van een neutraal raamwerk is per definitie gekleurd. Dit zou dan kunnen verklaren waarom de latere wetgeving juist overwegend links en progressief was, nu deze per definitie moeten hebben gediend ter bescherming van bepaalde groepen of ter compensatie van economische en sociale ongelijkheid.

Een andere kanttekening bij de bevindingen betreft de beperkingen van de opzet van het onderzoek. In dit onderzoek zijn – zoals altijd het geval is – keuzes gemaakt om de werkelijkheid te modelleren voor kwantitatief onderzoek. Zo is er voor gekozen om een statisch begrip van ideologie aan te houden. In werkelijkheid zal de inhoud van ideologische begrippen niet statisch zijn.⁶⁷ De bepaling van de coalitiekleur is bovendien nogal rudimentair. De beknopte vignetten zijn een versimpeling van de werkelijke wetgeving, zodat details verloren zijn gegaan. En ook niet onbelangrijk: wij hebben met onze selectie van wetsvoorstellen – geen EU-regels, vrijwel geen initiatiefwetgeving, geen hamerstukken – gezocht in dat deel van de hooiberg waar de speld zeer waarschijnlijk zou liggen. Strikt genomen kunnen we niet zeggen dat ons onderzoek aantoont dat 'het' BW gekleurd is, maar wel dat de door ons onderzochte wetswijzigingen sinds 1992 gekleurd zijn. Men zou dus kunnen zeggen dat door die wijzigingen het BW gekleurd aan het worden is.

---

⁶⁵ Zie annex A IV.

⁶⁶ Vgl. H. Drion, 'Functies van wetgeving in het privaatrecht in een veranderende samenleving', in: (red.), *Geschriften van H. Drion*, Deventer: Kluwer 1982, p. 381 e.v.

⁶⁷ K. Benoit en M. Laver, *Party policy in modern democracies*, Abingdon: Routledge 1996, p. 14.

Wat betreft de gekozen techniek van *crowd-sourced coding* nog deze kanttekening. Betrouwbaar coderen van tekst is notoir moeilijk. Gebruikt men één, twee of een handjevol codeurs, dan is het risico dat zij te veel variabiliteit in hun codering laten zien (dat noemt men een lage inter-codeur betrouwbaarheid). Daarom biedt de techniek van *crowd-sourced coding* dus perspectief: de 'menigte' kan zorgen voor een normaalverdeling van coderingen.⁶⁸ De verwachting is dat hoe meer codeurs meewerken, hoe zuiverder de verdeling zal zijn en hoe betrouwbaarder de waarde van mediaan. Deze verwachting blijkt wél en niet uit te komen. Als men de gangbare test voor inter-codeur betrouwbaarheid, Krippendorff's alpha⁶⁹, gebruikt, dan moeten we concluderen dat ook de 'menigte' een lage inter-codeur betrouwbaarheid heeft. Voor alle deelnemers onderling (n=62) betrof de waarde $\alpha=0,49$, terwijl vanaf $\alpha=0,667$ de resultaten als betrouwbaar kunnen worden aangemerkt. Maar daarbij moet beseft worden dat de Krippendorff's alpha test uitgaat van een schaal met objectief te hanteren oordelen, terwijl de gebruikte schaal juist appelleert aan interpretatie en subjectiviteit. Daarom is de test strikt genomen te streng. De additionele multilevel regressieanalyse toont dat de variantie tussen de codering van wetsvoorstellen voornamelijk aan het verschil tussen wetsvoorstellen toegeschreven kan worden, en niet aan een verschil tussen codeurs. Slechts 3% van de totale variantie bij de wetsvoorstellen 'privaatrecht achter de voordeur' is afkomstig van het verschil tussen de individuele codeurs. Dit terwijl 48% van de variantie wordt toegeschreven aan verschillen tussen wetsvoorstellen. Bij het 'marktrelevant privaatrecht' zijn de percentages 4% respectievelijk 37%.⁷⁰ Dat van de totale variantie slechts een zeer klein aandeel toe te schrijven is aan de codeurs onderling, geeft dus per saldo aan dat de codering betrouwbaar is geweest en dat het verschil tussen codeurs geen grote invloed op de uitkomsten had.

6.2. Afsluiting

Dit onderzoek levert twee bijdragen aan de bestaande literatuur. Allereerst onderzochten wij de vraag of er verband is tussen coalitiekleur en de kleur van het BW. Om die vraag te beantwoorden, onderzochten wij de kleur van coalities van de afgelopen twintig jaar, en de kleur van wijzigingswetsvoorstellen in die periode. Door middel van *crowd-sourced coding* werden wetsvoorstellen gecodeerd op achterliggende ideologie. Zodoende kon worden getoond dat tijdens rechtse en conservatieve kabinetten minder progressieve en linkse wijzigingswetten worden aangenomen dan onder linkse en progressieve kabinetten. Vooral bij wetsvoorstellen 'privaatrecht achter de voordeur' was het aandeel conservatieve wetten tijdens de regeerperiode van een conservatief kabinet significant hoger dan bij progressieve of middenkabinetten. Verder bleek dat de bestudeerde wijzigingswetten over het algemeen progressief en links van aard zijn.

De tweede bijdrage is gelegen in de methode. Het bleek dat *crowd-sourced coding* door geïnformeerde codeurs een goede en relatief zuinige manier is om problemen van onbetrouwbaarheid van codeurs te ondervangen bij dit type juridisch-empirisch onderzoek.

---

⁶⁸ Bovendien is het gebruik van de multilevel regressie-techniek mogelijk omdat elke codeur als 'case' kan worden onderzocht. Zo kan bij een relatief klein aantal wetsvoorstellen toch zinvolle uitspraken worden gedaan over de verschillen tussen die wetsvoorstellen.

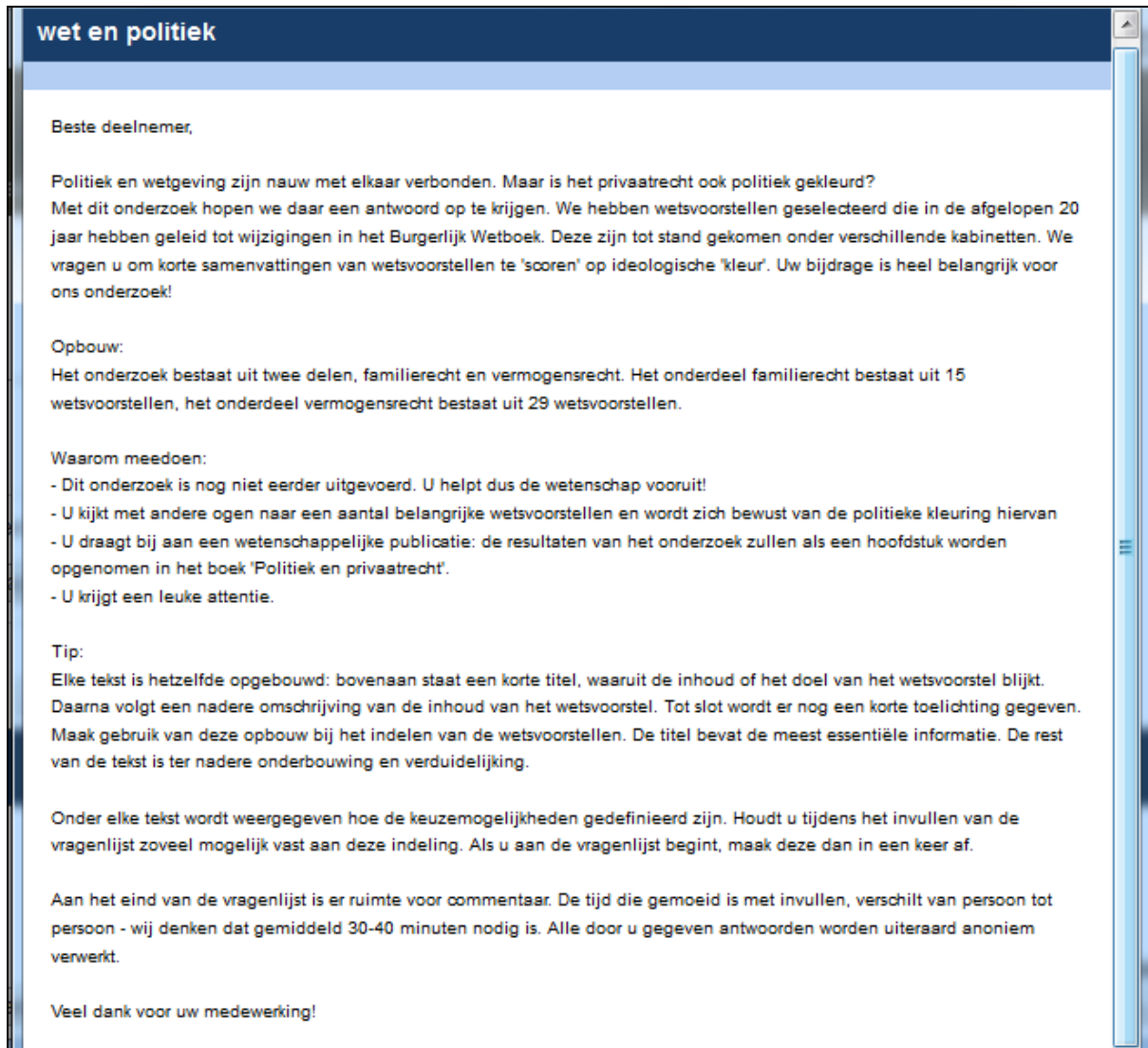
⁶⁹ A.F. Hayes en K. Krippendorff, 'Answering the Call for a Standard Reliability Measure for Coding Data', *Communication Methods and Measures* 2007, p. 77-89.

⁷⁰ Zie annex A IV voor nadere uitleg.

Annex

A I - Codering via internet

De respondenten waren per mail een uitnodiging gestuurd om deel te nemen aan dit onderzoek. Bij het volgen van de koppeling, kregen zij het volgende instructiescherm:

wet en politiek

Beste deelnemer,

Politiek en wetgeving zijn nauw met elkaar verbonden. Maar is het privaatrecht ook politiek gekleurd? Met dit onderzoek hopen we daar een antwoord op te krijgen. We hebben wetsvoorstellen geselecteerd die in de afgelopen 20 jaar hebben geleid tot wijzigingen in het Burgerlijk Wetboek. Deze zijn tot stand gekomen onder verschillende kabinetten. We vragen u om korte samenvattingen van wetsvoorstellen te 'scoren' op ideologische 'kleur'. Uw bijdrage is heel belangrijk voor ons onderzoek!

Opbouw:
Het onderzoek bestaat uit twee delen, familierecht en vermogensrecht. Het onderdeel familierecht bestaat uit 15 wetsvoorstellen, het onderdeel vermogensrecht bestaat uit 29 wetsvoorstellen.

Waarom meedoen:

- Dit onderzoek is nog niet eerder uitgevoerd. U helpt dus de wetenschap vooruit!
- U kijkt met andere ogen naar een aantal belangrijke wetsvoorstellen en wordt zich bewust van de politieke kleuring hiervan
- U draagt bij aan een wetenschappelijke publicatie: de resultaten van het onderzoek zullen als een hoofdstuk worden opgenomen in het boek 'Politiek en privaatrecht'.
- U krijgt een leuke attentie.

Tip:
Elke tekst is hetzelfde opgebouwd: bovenaan staat een korte titel, waaruit de inhoud of het doel van het wetsvoorstel blijkt. Daarna volgt een nadere omschrijving van de inhoud van het wetsvoorstel. Tot slot wordt er nog een korte toelichting gegeven. Maak gebruik van deze opbouw bij het indelen van de wetsvoorstellen. De titel bevat de meest essentiële informatie. De rest van de tekst is ter nadere onderbouwing en verduidelijking.

Onder elke tekst wordt weergegeven hoe de keuzemogelijkheden gedefinieerd zijn. Houdt u tijdens het invullen van de vragenlijst zoveel mogelijk vast aan deze indeling. Als u aan de vragenlijst begint, maak deze dan in een keer af.

Aan het eind van de vragenlijst is er ruimte voor commentaar. De tijd die gemoeid is met invullen, verschilt van persoon tot persoon - wij denken dat gemiddeld 30-40 minuten nodig is. Alle door u gegeven antwoorden worden uiteraard anoniem verwerkt.

Veel dank voor uw medewerking!

Daarna volgde een scherm met de nadere indeling van partijen:

wet en politiek

De meetlat

Nog even een korte inleiding die u helpt bij het beoordelen.

Het gaat erom hoe u de wetsvoorstellen beoordeelt op basis van de gegeven omschrijvingen.

Bij het familierecht wordt u gevraagd de wetsvoorstellen te beoordelen op een schaal conservatief-progressief.

Deze stromingen worden als volgt gedefinieerd:

Conservatief "behoud collectieve waarden"	Progressief "uitbreiden persoonlijke vrijheden"
<ul style="list-style-type: none"> • behouden traditionele waarden (bijv. tegen homohuwelijk) • grote rol voor overheid als autoriteit • overheid als stem van het moraal • verdediging van de nationale gemeenschap	<ul style="list-style-type: none"> • minder overheidsbemoeienis/enkel ter facilitering vrijheden (bijv. faciliteren echtscheidingen) • tegen discriminatie op basis van etnische afkomst, religie, of politieke/seksuele gronden • meer democratische deelname • ruimere vrijheid van meningsuiting • Bescherming milieu

Bij het onderdeel vermogensrecht wordt u gevraagd de wetsvoorstellen te beoordelen op een schaal links-recht. Deze stromingen worden als volgt gedefinieerd:

Links "economische gelijkheid"	Rechts "economische vrijheid"
<ul style="list-style-type: none"> • sociale rechtvaardigheid/herverdeling • positieve houding ten aanzien van democratische waarden • opkomen voor de belangen van de werkende bevolking • overheidsregulering	<ul style="list-style-type: none"> • stimuleren marktwerking/economische vrijheid • positieve houding ten aanzien van efficiënt bestuur en zuinig overheidsbeleid • inperking van de verzorgingsstaat • minder overheidsregulering

Vorige

Volgende

Na een introductievraag waarbij codeurs een fictief wetsvoorstel moesten indelen, volgde de wetsvoorstellen. De codeurs konden telkens maar één optie op de vijfpunts-schaal aanklikken. Elk wetsvoorstel moest verplicht worden ingedeeld voordat naar het volgende wetsvoorstel gegaan kon worden. Voor de 15 wetsvoorstellen 'privaatrecht achter de voordeur' zag een dergelijk pagina er als volgt uit:

2. Wetsvoorstel ter voorkoming en bestrijding van schijnhuwelijken

Het wetsvoorstel geeft aan het Openbaar Ministerie de bevoegdheid om te beletten dat een voorgenomen huwelijk plaatsvindt, indien het doel van het huwelijk gericht is om verblijf in Nederland te verkrijgen in plaats van op de vervulling van de aan de huwelijkse staat verbonden plichten.

Toelichting:

Schijnhuwelijken worden gebruikt om het recht op verblijf in Nederland te verkrijgen en zo toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt of voorzieningen waarop de betrokken vreemdeling anders geen aanspraak zou kunnen maken. Het Openbaar Ministerie kan door dit wetsvoorstel een dergelijk huwelijk als schijnhandeling stuiten wegens strijd met de Nederlandse openbare orde.

- zeer conservatief
  gematigd conservatief
  midden
  gematigd progressief
  zeer progressief

Conservatief "behoud collectieve waarden"	Progressief "uitbreiden persoonlijke vrijheden"
<ul style="list-style-type: none"> • behouden traditionele waarden (bijv. tegen homohuwelijk) • grote rol voor overheid als autoriteit • overheid als stem van het moraal • verdediging van de nationale gemeenschap 	<ul style="list-style-type: none"> • minder overheidsbemoeienis/enkel ter facilitering vrijheden (bijv. faciliteren echtscheidingen) • tegen discriminatie op basis van etnische afkomst, religie, of politieke/seksuele gronden • meer democratische deelname • ruimere vrijheid van meningsuiting • Bescherming milieu

Vorige   Volgende

Voor het 'marktrelevant privaatrecht' kreeg de respondent het volgende te zien:

17. Wetsvoorstel ter opening van de mogelijk voor belangenorganisaties om een rechtsvordering in te stellen bij burgerlijke rechter

Wettelijke regeling die bepaalde rechtspersonen de bevoegdheid geeft om ter bescherming van de door hen behartigde belangen een rechtsvordering in te stellen bij de burgerlijke rechter.

Toelichting:

Achtergrond is het verschijnsel dat op steeds meer gebieden van het maatschappelijk leven organisaties in het leven worden geroepen die zich een bepaald belang aantrekken, waarvan de bescherming binnen het stelsel van individuele geschillenbeslechting moeilijk realiseerbaar is. Te denken valt onder andere aan organisaties die opkomen voor de belangen van het milieu, van consumenten en van personen die met discriminatie worden bedreigd.

- zeer links
  gematigd links
  midden
  gematigd rechts
  zeer rechts

Links "economische gelijkheid"	Rechts "economische vrijheid"
<ul style="list-style-type: none"> • sociale rechtvaardigheid/herverdeling • positieve houding ten aanzien van democratische waarden • opkomen voor de belangen van de werkende bevolking • overheidsregulering 	<ul style="list-style-type: none"> • stimuleren marktwerking/economische vrijheid • positieve houding ten aanzien van efficiënt bestuur en zuinig overheidsbeleid • inperking van de verzorgingsstaat • minder overheidsregulering

Vorige   Volgende

A II - Indeling politieke partijen

Om de kleur van een kabinet te bepalen, was het nodig om politieke partijen in te delen op de ideologische schaal. De plaatsing van de partijen is gebaseerd op het *Kieskompas* (bestaand voor de jaren 2006, 2010 en 2012) en op basis van de informatie afkomstig van www.Parlement.com en www.ParlGov.org (verkiezingsprogramma's, plaatsing volgens het CMP). De volgende indeling is gehanteerd:

partij	conservatief(1), midden(2), progressief(3)	links(1), midden(2), rechts(3)
CDA	1	2
PvdA	3	1
VVD	2	3
SP	3	1
PVV	1	2
SGP	1	2
Groen Links	3	1
D66	3	2
CU	1	1
PvdD	3	1
LPF	1	3
GPV	1	3
RPF	1	1
CD	1	3
Unie 55+	1	1
AOV	1	1
50plus	1	3
LeefbaarNL	3	3

Terughoudende codering vond plaats met het indelen van partijen naar een richting wanneer deze tegen het midden aan bleken te zitten, zoals VVD op conservatief-progressief standpunt en D66 op links-rechts standpunt. Hierdoor zal het beeld van de kleur van kabinetten over het algemeen eerder terughoudend zijn geschilderd dan uitbundig. De kleur van de verschillende kabinetten is vervolgens bepaald door de toegekende ideologische 'waarde' van de in het kabinet aanwezige partijen te middelen en af te ronden naar één ideologische kleur.

Voor het onderdeel 'privaatrecht achter de voordeur' is vervolgens de volgende indeling gemaakt:

conservatief	midden	progressief
Balkenende I	Lubbers III	Kok I
Balkenende II	Balkenende IV	Kok II
Rutte I		

Voor het onderdeel 'marktrelevant privaatrecht' is de volgende indeling gebruikt:

links	midden	rechts

Lubbers III Balkenende IV	Kok I Kok II	Balkenende I Balkenende II Rutte I
------------------------------	-----------------	--

AIII - Overzicht toegewezen score per wetsvoorstel

Onderstaande tabellen geven per wetsvoorstel een overzicht van de verschillende kabinetten, de wetsvoorstellen die onder die kabinetten zijn ingediend en de rekenkundig gemiddelde score per wetsvoorstel (familierecht: 1=zeer conservatief, 2=gematigd conservatief, 3=midden, 4=gematigd progressief, 5=zeer progressief; vermogensrecht: 1=zeer links, 2=gematigd links, 3=midden, 4=gematigd rechts, 5=zeer rechts). Daarnaast staat de significantie van de t-test (one-sample T Test, waarbij 3 het theoretisch gemiddelde is; tweezijdig getoetst; steekproef > 30), de standaardfout, en tot welke finale codering deze gegevens hebben geleid. Bij significantieniveaus lager of gelijk aan 0,05 is het verschil tussen verkregen waarde en het midden (3) significant.

Privaatrecht 'achter de voordeur':

kabinet	wetsvoorstel	Gemiddelde score	Sig. (2-tailed)	Std. Error Mean	Finale Codering
Lubbers III	22488	2,1613	,000	,09809	conservatief
	23012	3,3871	,002	,12245	progressief
	23038	3,2903	,019	,12034	progressief
	23714	3,4194	,003	,13320	progressief
	23761	4,3548	,000	,09783	progressief
Kok I	24649	4,3065	,000	,07483	progressief
Kok II	26672	4,7419	,000	,06478	progressief
	26673	4,6774	,000	,07548	progressief
	27047	3,8387	,000	,08664	progressief
	27554	3,0161	,863	,09339	midden
Balkenende I	28867	3,7742	,000	,08424	progressief
Balkenende II	29353	3,6129	,000	,07749	progressief
	30145	2,2903	,000	,10383	conservatief
	30316	2,5806	,004	,13902	conservatief
	30551	4,1452	,000	,06840	progressief

Indien het gemiddelde onder de 3 ligt, en de uitkomst is significant verschillend van 3 (midden), dan werd het wetsvoorstel gecodeerd als 'conservatief'. Indien het gemiddelde significant hoger is dan 3, werd het wetsvoorstel gecodeerd als 'progressief'.

Marktrelevant privaatrecht:

kabinet	wetsvoorstel	gemiddelde	Sig. (2-tailed)	Std. Error Mean	Finale codering
Lubbers III	22486	2,5806	,001	,11623	links
	22599	2,2419	,000	,09108	links
	23095	2,2258	,000	,09869	links
Kok I	24439	2,3065	,000	,15007	links
	24498	2,0323	,000	,07260	links
	24615	2,0000	,000	,08906	links
	24869	2,6290	,001	,11084	links
	25263	1,9194	,000	,07730	links
	26079	2,6774	,008	,11675	links
	26089	2,0323	,000	,09473	links
Kok II	26824	2,5645	,000	,09653	links
	27224	2,0968	,000	,11431	links
	27647	3,0323	,771	,11021	midden
	28179	3,2581	,038	,12154	rechts
Balkenende II	29707	2,9194	,539	,13069	midden
	30049	3,1935	,090	,11228	midden
	30448	3,8065	,000	,06837	rechts
	30520	2,4032	,000	,12268	links
Balkenende IV	31058	4,2258	,000	,09030	rechts
	31528	2,0161	,000	,07796	links
	31763	3,8710	,000	,08125	rechts
	31833	2,4032	,000	,10402	links
	31877	2,1774	,000	,10914	links
	31991	2,0968	,000	,08820	links
	32058	3,6935	,000	,11858	rechts
	32418	2,2258	,000	,08732	links
Rutte I	32887	3,2258	,022	,09598	rechts
	33129	2,4839	,001	,15209	links
	33330	2,4839	,001	,15034	links

Indien het gemiddelde onder de 3 ligt, en de uitkomst is significant verschillend van 3 (midden), dan wordt het wetsvoorstel gecodeerd als 'links'. Indien het gemiddelde significant hoger is dan 3, wordt het wetsvoorstel gecodeerd als 'rechts'.

Merk op dat er weinig voorstellen als 'conservatief' of 'rechts' zijn gecodeerd. Hoewel dit tot relatief grote standaardfouten leidt en dus tot voorzichtigheid wat betreft de inschatting van de grootte van de effecten, betekent significantie bij het kleine aantal wel dat de kans klein is dat bij meer observaties de effecten zouden verdwijnen.

A IV - Outputtabellen niet-hiërarchische multilevel regressieanalyse

Om te kunnen bepalen of de factoren 'eigen politieke vooringenomenheid' en 'politieke kleur van het kabinet' voorspellend zijn voor de politieke kleur van een wetsvoorstel, is gebruik gemaakt van een niet-hiërarchische multilevel regressieanalyse.⁷¹ Deze methode houdt er - in tegenstelling tot een normale regressie analyse - rekening mee dat dezelfde wetsvoorstellen zijn beoordeeld door meerdere respondenten. Daardoor is het mogelijk om te komen tot valide p-waarden bij coëfficiënten ondanks dat de waarnemingen niet allemaal onderling onafhankelijk zijn.

Verklarende kracht variabelen:

Privaatrecht 'achter de voordeur':

<i>Random effect parameters</i>	<i>estimate</i>	<i>Standard error</i>
Standaard deviatie wetsvoorstel	0,76	0,15
Standaard deviatie politieke voorkeur deelnemer	0,19	0,04
Standaard deviatie <i>residual</i>	0,76	0,02

De getallen in de tabel zijn afgerond op twee decimalen en geven aan hoe groot de standaarddeviaties zijn op de verschillende niveaus. Omdat de variantie het kwadraat van de standaarddeviatie is, kan met behulp hiervan de proporties varianties op verschillende niveaus berekend worden. De variantie (in % van totaal) is als volgt berekend:

- De proportie variatie op het niveau van de wetsvoorstellen is gelijk aan:
 $(0,76^2)/(0,76^2+0,19^2+0,76^2)=0,48$
- De proportie variatie op het niveau van de codeurs is gelijk aan:
 $(0,19^2)/(0,76^2+0,19^2+0,7637008^2)=0,03$

'Marktrelevant privaatrecht':

<i>Random effect parameters</i>	<i>estimate</i>	<i>Standard error</i>
Standaard deviatie wetsvoorstel	0,64	0,09
Standaard deviatie politieke voorkeur deelnemer	0,21	0,03
Standaard deviatie <i>residual</i>	0,82	0,01

De getallen in de tabel zijn afgerond op twee decimalen en geven aan hoe groot de standaarddeviaties zijn op de verschillende niveaus. Omdat de variantie het kwadraat van de standaarddeviatie is, kan met behulp hiervan de proporties varianties op verschillende niveaus

⁷¹ Om te testen of politieke vooringenomenheid invloed heeft gehad op de codering van wetsvoorstellen, werd eerst een chi-kwadraat test uitgevoerd. Daaruit volgde dat bij 4 van 44 wetsvoorstellen significante coderingsverschillen tussen de verschillende codeursgroepen bestonden. Dit is een zeer laag aantal, en lijkt gebaseerd op toeval. De additionele en meerzeggende multilevel regressieanalyse bevestigt dat deze verschillen verwaarloosbaar zijn.

berekend worden. De variantie (in % van totaal) is vervolgens als volgt berekend (onafgeronde getallen):

- De proportie variatie op het niveau van de wetsvoorstellen is gelijk aan:
 $(.6415313^2 / (.6415313^2 + .2123845^2 + .8163173^2)) = 0,37$
- De proportie variatie op het niveau van de codeurs is gelijk aan:
 $(.2123845^2 / (.6415313^2 + .2123845^2 + .8163173^2)) = 0,04$

De output leverde de volgende tabellen op:

Privaatrecht 'achter de voordeur':

variabele	Coëfficiënt	Standard error	p-waarde
Kabinet conservatief	-0,97	0,44	0,03
Kabinet midden	-0,26	0,44	0,55
Codeur progressief	0,11	0,09	0,19
Codeur anders	-0,28	0,15	0,06

Referentie = 'kabinet progressief' en 'codeur conservatief'. Gehanteerd significantieniveau: $\alpha=0,05$. De getallen in de tabel zijn afgerond op twee decimalen.

Uit deze tabel blijkt dat er door conservatieve kabinetten significant ($p=0,027$) lager wordt gescoord (dus meer conservatief) dan door linkse kabinetten (referentie). De midden kabinetten scoorden niet significant anders dan linkse kabinetten. Tussen de groepen codeurs met verschillende politieke achtergrond bleek geen significant verschil te bestaan.

Marktrelevant privaatrecht:

variabele	coëfficiënt	Standard error	p-waarde
Kabinet links	-0,51	0,32	0,11
Kabinet midden	-0,63	0,32	0,05
Codeur liberaal	0,08	0,09	0,39
Codeur anders	0,05	0,12	0,67

Referentie = 'kabinet rechts' en 'codeur rechts'. Gehanteerd significantieniveau: $\alpha=0,05$. De getallen in de tabel zijn afgerond op twee decimalen.

Uit deze tabel blijkt dat er door middenkabinet significant lager wordt gescoord dan door een rechts kabinet ($p=0,047$). Ook zien we dat de negatieve coëfficiënt bij het linkse kabinet ongeveer dezelfde orde van grootte betreft als het middenkabinet. Het verschil tussen het linkse en rechtse kabinet is echter niet significant. Gezien het lage aantal waarnemingen en het feit dat de coëfficiënten van het middenkabinet en linkse kabinet sterk op elkaar lijken, is de kans groot dat bij meer waarnemingen het verschil tussen een links en rechts kabinet ook significant wordt. Verder is geen significant verschil tussen de codeurs met verschillende politieke achtergrond aangetroffen.

Merk op dat we hier alle individuele inschattingen gebruiken en dus geen informatie verliezen, in tegenstelling tot de methode die hiervoor (zie AIII - Overzicht toegewezen score per wetsvoorstel) gebruikt werd, te weten de gemiddelde scores over alle respondenten per voorstel gaat.